

Галина ВОЗНЯК

доктор економічних наук, старший науковий співробітник ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України”, Львів, Україна, gvoznyak@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2001-0516

Ірина ЖЕРЕБИЛО

кандидат філософських наук, доцент, директор Львівського навчально-наукового інституту, ДВНЗ “Університет банківської справи”, Львів, Україна, zherebilo@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3147-9590

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ

Вступ. Розпочаті процеси адміністративно-фінансової децентралізації в Україні актуалізували питання модернізації соціальної сфери загалом та ключових її сегментів, серед яких чільне місце посідає освіта.

Мета – виявити особливості сучасного стану функціонування сфери освіти та окреслити напрямки її реформування в умовах децентралізації.

Результати. В статті проведено проблемно-орієнтовний аналіз функціонування сфери освіти в розрізі її складових: дошкільна та середня освіта, професійно-технічна освіта та вища, а також управління та фінансування науки. Визначено основні проблеми, які характерні для цієї галузі, серед яких виокремлено недосконалий механізм фінансування, побудований на спрямуванні коштів на утримання закладів освіти, а не на забезпечення якості освіти згідно з принципом “гроші ходять за дитиною”, відсутність стимулів для підвищення кваліфікації педагогічного персоналу та ін. Розкрито специфіку функціонування та фінансування дошкільної освіти об’єднаними територіальними громадами, особливості використання освітньої субвенції. Наголошено на проблемах професійно-технічної освіти та потребі зміни підходів до її організації.

Висновки. На основі проведеного аналізу доведено, що, попри позитивні зміни і нові можливості, які намітилися в сфері освіти та обумовлені адміністративно-фінансовою децентралізацією, існують ризики недосягнення запланованих цілей. До таких в статті віднесено: низька фінансова спроможність громад, відсутність усталених стандартів фінансування освіти, конфлікти щодо закриття шкіл, дефіцит професіоналів з досвідом роботи, які змогли б реалізувати нові повноваження й управляти освітнім процесом на місцях, та розділення відповідальності за якість навчання. Окреслено можливі напрями вдосконалення сфери освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок стосуватимуться обґрунтування механізмів підвищення ефективності наукових досліджень.

Ключові слова: децентралізація, фінансове забезпечення освіти, дошкільна освіта, загальна середня освіта.

Рис.: 2, табл.: 2, бібл.: 6.

Галина ВОЗНЯК

доктор экономических наук, старший научный сотрудник ГУ “Институт региональных исследований имени М. И. Долишнего НАН Украины”, Львов, Украина

Ирина ЖЕРЕБИЛО

кандидат философских наук, доцент, директор Львовского учебно-научного института ГВУЗ, “Университет банковского дела”, Львов, Украина

**ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ РЕАЛИИ
И НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ**

Введение. Начавшиеся процессы административно-финансовой децентрализации в Украине актуализировали вопрос модернизации социальной сферы в целом и ключевых ее сегментов, среди которых главное место занимает образование.

Цель – выявить особенности современного состояния функционирования сферы образования и определить направления ее реформирования в условиях децентрализации.

Результаты. В статье проведен проблемно-ориентированный анализ функционирования сферы образования в разрезе ее составляющих: дошкольное и среднее образование, профессионально-техническое образование и высшее, а также управление и финансирование науки. Определены основные проблемы, характерные для данной отрасли, среди которых выделены несовершенный механизм финансирования, построенный на направлении средств на содержание учреждений образования, а не на качество образования по принципу “деньги ходят за ребенком”, отсутствие стимулов для повышения квалификации педагогического персонала и др. Раскрыты специфика функционирования и финансирования дошкольного образования объединенными территориальными общинами, особенности использования образовательной субвенции. Отмечено проблемы профессионально-технического образования и необходимость изменения подходов к его организации.

Выводы. На основе проведенного анализа показано, что, несмотря на положительные изменения и новые возможности, которые наметились в сфере образования и обусловлены административно-финансовой децентрализацией, существуют риски недостижения запланированных целей. К таким в статье отнесены: низкая финансовая состоятельность общин, отсутствие устоявшихся стандартов финансирования образования, конфликты по закрытию школ, дефицит профессионалов с опытом работы, которые смогли бы реализовать новые полномочия и управлять образовательным процессом на местах, и разделение ответственности за качество обучения. Определены возможные направления совершенствования сферы образования.

Перспективы дальнейших научных исследований будут касаться обоснования механизмов повышения эффективности научных исследований.

Ключевые слова: децентрализация, финансовое обеспечение образования, дошкольное образование, общее среднее образование.

Halyna VOZNYAK

Dr. Sc. (Economics), Leading Researcher, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine, gvoznyak@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2001-0516

Iryna ZHEREBYLO

Ph. D. (Philosophy), Assoc. Prof., Director of Lviv Educational and Scientific Institute of SHEI "Banking University", Lviv, Ukraine, zherebilo@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3147-9590

DECENTRALIZATION OF EDUCATION: DOMESTIC REALITIES AND AREAS OF REFORM

Introduction. *The initiated processes of administrative and financial decentralization in Ukraine have actualized the issues of modernization of the social sphere in general and its key segments, among which education occupies a prominent place.*

Purpose *is to identify the features of the current state of functioning of the education sector and outline the directions of its reform in the conditions of decentralization.*

Results. *The article presents a problem-oriented analysis of the functioning of the education sector in terms of its components: preschool and secondary education, vocational education and higher education, as well as the management and financing of science. The main problems that are characteristic of the field are identified, among which the imperfect mechanism of financing, built on directing the funds for the maintenance of educational institutions, and not ensuring the quality of education according to the principle of "money go after the child", the lack of incentives for professional development of teaching staff, etc., are highlighted. The specifics of functioning and financing of pre-school education by united territorial communities, peculiarities of use of educational subvention are revealed. The problems of vocational education and the need to change approaches to its organization were emphasized. The analysis shows that, despite the positive changes and new opportunities that have emerged in the field of education and due to administrative and financial decentralization, there are risks of not achieving the planned goals. These include: low financial capacity of communities, lack of established standards of educational funding, conflicts about school closures, shortages of professionals with education and work experience who could exercise new authority and manage the on-site education process, and divide responsibility for quality of learning. Possible directions of improvement of the sphere of education are outlined.*

Keywords: *decentralization, financial support for education, preschool education, general secondary education.*

JEL Classification: I22..

Постановка проблеми. Питання якості освіти та її достатнього рівня фінансового забезпечення є актуальним напрямом сучасних досліджень, адже освіта і наука – ключові маркери успішної держави. Разом з тим, маючи один із найвищих у світі показників бюджетних видатків на галузь (5,9% ВВП у 2014 р.), освіта в Україні ха-

рактеризується нижчими результатами навчальної успішності, ніж у більшості країн ЄС, ба навіть Росії та Білорусії. Така ситуація, наприклад, в середній освіті, з одного боку, обумовлена спадком від Радянського Союзу – розгалуженою шкільною мережею, з іншого – якість навчання, методики навчання, організація навчального процесу

тощо є такими, що не відповідають вимогам суспільства. Зрозуміло, що така ситуація потребує змін.

Широкомасштабні реформи, які стартували в 2015 р., зачепили важливі напрями соціальної сфери економіки України, ключовий серед яких – освітній. Реформа в освіті, яка була ініційована роком раніше та покликана втілити в життя дитиноцентричний підхід до навчання і, що найголовніше, змінити розподіл повноважень в управлінні освітою та спрямувати ресурси із центрального рівня на базовий, реально набула чітких обрисів у 2017 р. із прийняттям нового Закону “Про освіту”, який чітко регламентує діяльність органів місцевого самоврядування у секторі освіти, а саме: відповідальність і підзвітність органів управління освітою та навчальних закладів перед суспільством та визначає інституційне відокремлення наглядових функцій та функцій забезпечення діяльності навчальних закладів. Перші підсумки впровадження реформи засвідчили позитивні зрушення. Серед вагомих аспектів децентралізації в освіті стала передача повноважень у змісті та фінансуванні освіти на місцевий рівень та оптимізація шкільної мережі зі створенням опорних шкіл. Разом з тим, масштабність позитивних змін не виключає можливості виникнення ризиків децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена тематика перебуває в фокусі наукових досліджень представників економічної та фінансової науки. В українській економічній літературі проблематику реформування освіти в Україні аналізує С. Лондар [1], обґрунтуванням особливостей вищої освіти як чинника економічного зростання цікавиться І. Прокопенко [2], дослідженням можливостей застосування світового досвіду фінансування освіти приділяє увагу Т. Затонацька [3], над удосконаленням фінансування середньої освіти

з місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації працює Л. Бенюк [4]. Попри це, перші підсумки реалізації реформи децентралізації освіти в Україні засвідчують неоднозначність її впливу на розвиток освіти та доводять появу низки ризиків і суперечностей. Отож, зазначені питання потребують додаткового вивчення та обговорення.

Метою статті є виявлення особливостей сучасного стану функціонування та фінансування сфери освіти й окреслення напрямів її реформування в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформа освіти та науки в Україні (в рамках секторальної децентралізації), яка розпочалася у 2015 р. за чотирма напрямками (реформування середньої освіти, професійно-технічної освіти, вищої освіти та формування нової системи управління та фінансування науки), спрямована на вирішення проблеми неефективності бюджетного забезпечення освітнього процесу, побудованого на принципах фінансування мережі закладів освіти, низького рівня оплати праці в сфері освіти, відсутності стимулів для підвищення кваліфікаційного рівня педагогів, територіальних диспропорцій отримання освітніх послуг населенням тощо. Інакше кажучи, ключові детермінанти децентралізації в освіті – це зміна змісту освіти, покращення механізмів її фінансування, оптимізація та розвиток освітніх мереж.

Модернізація дошкільної і позашкільної освіти в Україні передбачає передачу повноважень щодо її розвитку та фінансування на місцевий рівень. Стосовно доцільності й ефективності передачі на базовий рівень повноважень у частині фінансового забезпечення закладів дошкільної освіти (ЗДО) погляди експертів різняться й донині. Справа в тому, що такі зміни обумовлюють зростання ризику фінансування ЗДО

органами місцевого самоврядування за “залишковим” принципом та посилюють залежність розвитку дошкільної освіти на території населених пунктів від рівня фінансової спроможності громад. Основною проблемою, яку слід подолати, реалізуючи заплановану реформу, є ліквідація черг дітей у дитсадки.

Аналіз динаміки закладів дошкільної освіти в Україні, місць в них та рівень охоплення дітей у 2010 та 2014–2018 рр. дав змогу встановити певні закономірності (табл. 1).

Наприклад, у 2016 р., у зв'язку з переглядом та лібералізацією вимог до відкриття закладів дошкільної освіти, офіційно були зареєстровані численні приватні садки. Натомість, починаючи з 2018 р., спосте-

рігається тенденція до зменшення кількості закладів дошкільної освіти (на 51 ЗДО у 2018 р., порівняно з 2016 р.), особливо у сільській місцевості, що свідчить про неспроможність територіальних громад забезпечувати функціонування та розвиток дошкільної освіти. Якщо оцінювати динаміку кількості місць та дітей в ДНЗ у міських поселеннях, то можна стверджувати про їх зростання впродовж аналізованого періоду на 58 тис. Причиною цього є не так відкриття нових дитячих садків в містах, як збільшення кількості місць у вже функціонуючих закладах в результаті їх “розширення” після капітального ремонту або реконструкції. Такі кроки дали збільшити рівень охоплення дітей ДНЗ у міських поселеннях з 63% до 68%, тобто на 5 в. п.

Таблиця 1

Динаміка закладів дошкільної освіти в Україні, місць та дітей в них у 2010 та 2014–2018 рр.*

Показник	Роки						Темп приросту, 2018/2014, %
	2010	2014	2015	2016	2017	2018	
Кількість закладів, одиниць	14935	15002	14813	14949	14907	14898	99,3
з них:							
у міських поселеннях (тис. од.)	6,4	5,7	5,7	5,7	5,8	5,8	101,8
у сільській місцевості (тис. од.)	8,5	9,3	9,1	9,2	9,1	9,1	97,8
В них місць, тис.	1069	1077	1105	1125	1141	1156	107,3
у міських поселеннях	778	748	772	785	794	806	107,8
у сільській місцевості	291	329	333	340	347	350	106,4
Кількість дітей у закладах, тис. осіб	1208	1295	1291	1300	1304	1278	98,7
у міських поселеннях	961	985	981	984	985	969	98,4
у сільській місцевості	247	310	310	316	319	309	99,7
Охоплення дітей закладами, %	53	55	55	57	59	58	105,5
у міських поселеннях	64	63	64	66	68	68	107,9
у сільській місцевості	33	40	40	41	42	41	102,5
Кількість дітей у закладах у розрахунку на 100 місць	112	117	114	113	112	108	92,3
у міських поселеннях	123	130	126	124	123	119	91,5
у сільській місцевості	82	88	87	87	86	83	94,3

* Складено на основі даних Державної служби статистики України.

Щодо ситуації у сільській місцевості, тут кількість ЗДО зменшилася впродовж аналізованого періоду на 0,2 тис., що стало результатом закриття тих, які органи місцевого самоврядування неспроможні утримати. Разом з тим, кількість місць у таких закладах суттєво зросла (на 21 тис.). Причиною стало збільшення кількості місць в існуючих закладах здебільшого в результаті їх “розширення” після проведення капітального ремонту або реконструкції (цей шлях вирішення проблеми активно використовується, починаючи з 2016 р., органами самоврядування ОТГ через залучення фінансових ресурсів з ДФРР та грантових коштів). Проте це не сприяло підвищенню рівня охоплення дітей такими закладами (станом на 2018 р. цей показник у сільській місцевості становить 41%), що пов’язано з нерівномірністю розміщення ЗДО. Такі заклади функціонують, їх будують або проводять капітальний ремонт в громадах, які здатні в подальшому забезпечити їх утримання; натомість в сільських громадах, які неспроможні профінансувати надання населенню послуг з дошкільної освіти, дитячої садки здебільшого закривають.

На разі питання проведення реформи дошкільної освіти в Україні й надалі стоїть на порядку денному Міністерства освіти і науки України, триває активне обговорення її доцільності і напрямів вирішення проблемних питань при залученні освітян та батьків.

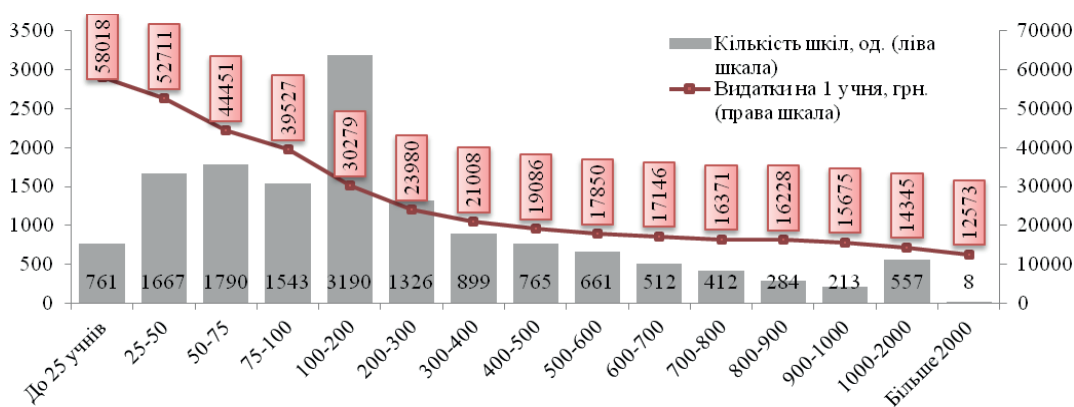
Філософія реформи середньої освіти, яка стартувала теж у 2015 р., передбачає: розмежування повноважень щодо управління мережею закладів загальної середньої освіти; оптимізацію мережі шкіл; підвищення якості надання освітніх послуг та вирішення проблеми неефективного бюджетного забезпечення освіти. Серед деструктивних чинників бюджетного забезпечення освітнього процесу чи не най-

основніший – це недосконалий механізм фінансування, побудований на спрямуванні коштів на утримання закладів освіти, а не на забезпечення якості освіти згідно з принципом “гроші ходять за дитиною”. Децентралізація в середній освіті дала можливість громадам самостійно ухвалювати рішення про відкриття/закриття шкіл відповідно до фінансових можливостей і потреб. Серед інструментів стимулювання оптимізації освітньої мережі урядом було запроваджено освітню субвенцію, яка передбачає більше коштів для шкіл із більшою наповнюваністю класів. Розподіл обсягу освітньої субвенції між місцевими бюджетами здійснюється на підставі Постанови КМУ “Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами” [5] з урахуванням таких показників: розрахункової наповнюваності класів (суттєво впливає на суми субвенцій, які надають на місця, переглядають його один раз на три роки на підставі результатів аналізу показників мережі (класів, учнів) закладів загальної середньої освіти), контингенту учнів усіх типів закладів загальної середньої освіти, навчального плану, заробітної плати вчителя та коригуючих коефіцієнтів.

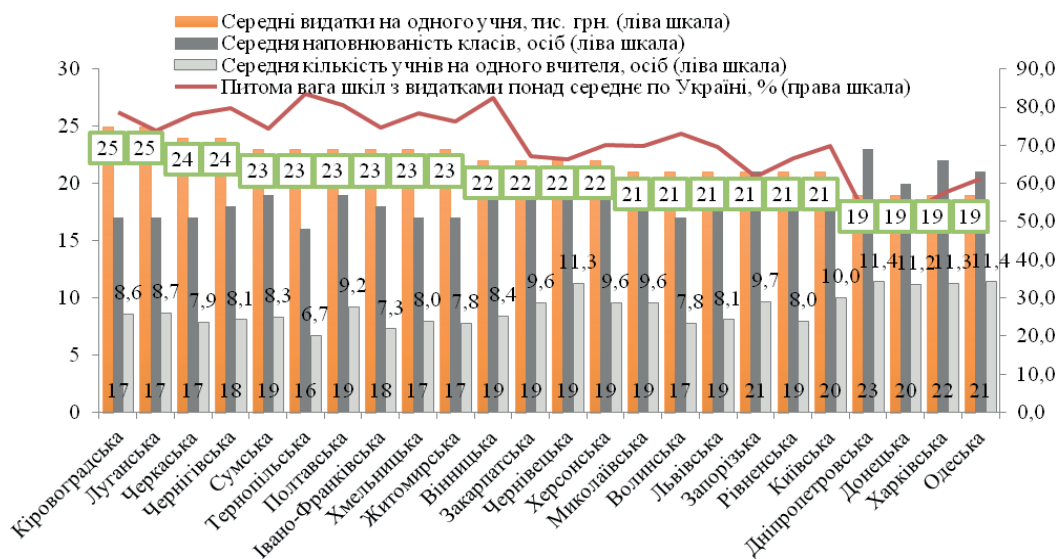
У 2017 р. відповідно до Постанови КМУ № 94 [6] відбулося посилення ролі місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні загальної середньої освіти через спрямування освітньої субвенції лише на заробітну плату педагогічним працівникам, а питання фінансового забезпечення праці технічного персоналу та утримання приміщень передали до вирішення громадам. Такий підхід характерний для багатьох країн світу, а в Україні спрямований, з поміж іншого, на стимулювання процесу оптимізації закладів середньої освіти, що сьогодні є особливо нагальним питанням.

Станом на 2018 р. в Україні налічувалась 14771 школа, а середній обсяг видатків на одного учня становив 21320 грн на рік. При цьому порівняння показників наповнюваності школи та обсягу видатків на одного учня в такому закладі (рис. 1) вказують на обернену залежність: чим більше учнів у навчальному закладі, тим меншою є вартість освіти для однієї особи.

На сьогодні у школах з чисельністю учнів меншою, ніж 300 осіб середні видатки на учня є вищими середнього по Україні значення, зокрема в школах з наповнюваністю 1–50 учнів вона є вищою більше як удвічі. А таких шкіл в Україні налічується 10277, що становить 69,7%, з чисельністю учнів до 50 осіб – 2048 (16,4%). Ці тенденції простежуються і в процесі аналізу зазначених показників в розрізі регіонів. Так,

А)

Б)

Рис. 1. Порівняння показників наповнюваності школи та середніх витратків на одного учня в розрізі шкіл за кількістю учнів (а) регіонів (б), 2018 р.*

* Складено на основі даних Міністерства фінансів України.

найнижчими є видатки на одного учня в областях, де питома вага шкіл з видатками більше середніх є найменшою (Дніпропетровська, Донецька, Харківська та Одеська області).

Вирішенню проблеми неефективного використання фінансових ресурсів у сфері освіти сприятиме оптимізація шкіл, зокрема закриття загальноосвітніх навчальних закладів з низькою наповнюваністю. Для цього у 2015 р. було дозволено закривати школи лише на основі рішення місцевої ради без потреби отримання згоди загальних зборів громади. Закриття неукомплектованих шкіл на територіях громад передбачає також організацію підвезення дітей до найближчих закладів, що віднесено до компетенції органів місцевого самоврядування. Такі зміни спричинені необхідністю формування освітніх округів зі створенням опорних шкіл як закладів загальної середньої освіти з вищим юридичним статусом та більшими повноваженнями, ніж у звичайних школах, в яких має навчатися понад 200 учнів та які оснащені сучасним обладнанням і мають кваліфікованих педагогів. Ці навчальні заклади мають відвідувати учні середньої і старшої школи, тоді як учні початкових класів мають навчатися у школах-філіях, безпосередньо наближених до їх домівок.

Опорні школи почали формувати на рівні громад з 2016 р., а після прийняття Закону "Про освіту" у 2017-му цей формат шкіл закріплено на законодавчому рівні. Відтак, станом на 1 листопада 2019 р. в Україні налічується 873 опорні школи та 1326 філій (410 опорних шкіл – в ОТГ), в яких навчається 382660 учнів (табл. 2). У таких закладах забезпечено можливості для навчання учнів з особливими освітніми потребами й організовано підвезення учнів (75138 учнів довозять до навчання).

Формування освітніх округів має як позитивні результати, так і можливі ризики.

До позитивних аспектів нами віднесено, передусім, можливість ефективного витрачання фінансових ресурсів та формування ефективної освітньої мережі, покращення освітньої інфраструктури, формування освітнього простору та концентрацію кваліфікованих педагогів і якісного обладнання в одному місці. Натомість серед ризиків, які супроводжують формування освітніх округів, можна виокремити: можливість погіршення результатів учнів, яких довозять до шкіл (через витрачання часу на дорогу і менше – на виконання домашніх завдань), а також низька спроможність органів місцевого самоврядування до ефективної організації довозення учнів (можливий брак автобусів або коштів на паливо тощо).

Іншим важливим напрямом реформи освіти є забезпечення ефективного переходу від загальної освіти до профільного навчання і розвиток професійної (професійно-технічної) освіти. Для досягнення цього завдання в Україні було змінено підхід до фінансування професійно-технічних закладів. Зокрема у 2015 р. було запроваджено субвенцію з державного бюджету на фінансування робітничих кадрів, яка вже у 2016 р. була скасована, а фінансування таких закладів покладено на бюджети міст обласного значення та обласні бюджети. З 2017 р. у зв'язку з неспроможністю більшості міст обласного значення забезпечити функціонування ПТЗ та спробою скорочення регіонального замовлення потрібних фахівців було запроваджено трирівневу систему фінансування професійно-технічної освіти (в тому числі і за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету).

На сьогодні чисельність учнів ПТЗ тенденційно зменшується, водночас Календарним планом реформи в сфері освіти (рис. 2) передбачено збільшення кількості учнів таких закладів щороку, починаючи з 2016 р., на 10 тис. осіб.

Таблиця 2

Формування опорних шкіл в Україні, станом на листопад 2019 р.*

Область	Кількість опорних шкіл	Кількість філій опорних шкіл	Чисельність учнів в опорних школах та їх філіях	Кількість учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах опорних шкіл та їх філій	Кількість класів опорних шкіл та їх філій, в яких навчається 10 і менше учнів	Кількість учнів, яких організовано дозятя на навчання до опорних шкіл	Кількість шкільних автобусів в опорних школах	Загальна потреба області в шкільних автобусах для опорних шкіл
Вінницька	51	67	22355	90	225	4103	88	39
Волинська	32	69	17269	129	256	4082	63	16
Дніпропетровська	46	86	22783	745	225	5789	111	47
Донецька	19	19	12075	55	105	1037	22	3
Житомирська	66	74	27734	172	8	5125	104	27
Закарпатська	0	0	0	0	0	0	0	0
Запорізька	32	29	12751	157	188	2966	56	22
Івано-Франківська	14	45	5529	34	205	1340	29	5
Київська	48	55	17312	202	197	4743	68	19
Кіровоградська	76	186	34139	353	981	4638	128	25
Луганська	17	22	6337	26	109	1648	26	10
Львівська	66	119	35791	123	295	7230	84	33
Миколаївська	22	44	10413	97	197	1937	53	12
Одеська	39	63	18399	184	182	3468	91	32
Полтавська	58	51	22555	312	187	5633	95	26
Рівненська	27	64	13199	47	102	1398	34	0
Сумська	50	54	16780	108	313	3288	82	22
Тернопільська	33	70	14053	71	277	2684	39	3
Харківська	51	58	20886	177	57	4274	83	9
Херсонська	24	38	11253	97	130	1297	33	14
Хмельницька	26	23	9922	43	116	2650	65	5
Черкаська	19	46	7335	59	223	1575	34	10
Чернівецька	15	23	6917	66	23	1417	22	4
Чернігівська	42	21	16873	67	128	2816	71	27
Разом	873	1326	382660	3414	4729	75138	1481	410

* Складено на основі даних Міністерства освіти і науки України.

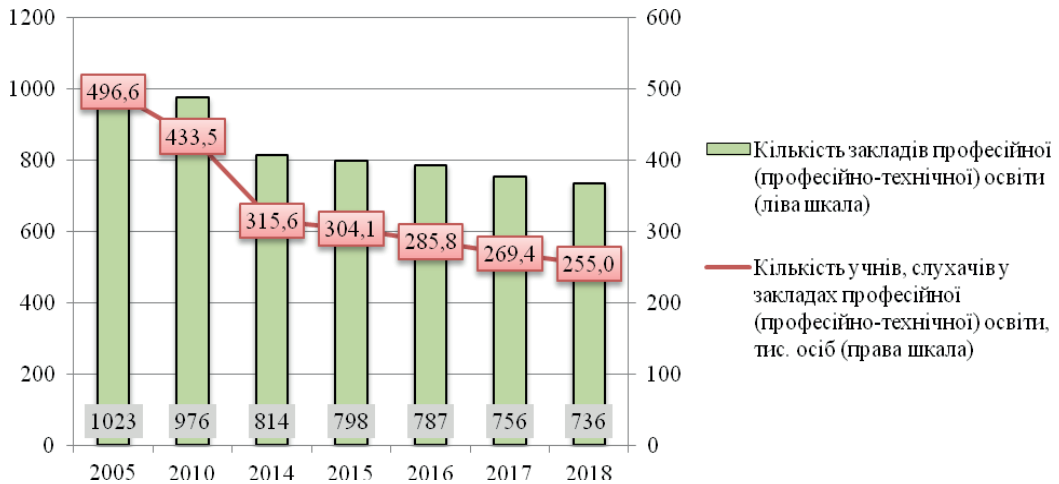

Рис. 2. Динаміка кількості ПТЗ та чисельності учнів цих закладів, 2005, 2010, 2014–2018 рр.*

*Складено на основі даних Державної служби статистики України.

Так, станом на 1.01.2019 р. в Україні налічувалося 736 ПТЗ та 255 тис. осіб, які в них навчалися, проти 1023 ПТЗ та 496,6 тис. осіб в 2005 р. Такі результати свідчать про неефективність і непривабливість сфери професійно-технічної освіти та потребу зміни підходів до її організації.

Реформа в сфері вищої освіти в Україні, хоча і запланована для реалізації з 2017 р., стартувала з 1 січня 2020 р. і спрямована на досягнення результатів у таких напрямках:

- створення системи забезпечення і покращення якості вищої освіти, яка відповідає б стандартам європейського простору вищої освіти, – передбачає надання Міністерством освіти і науки України методичної підтримки закладам вищої освіти у створенні системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, створення системи зовнішнього контролю якості вищої освіти та забезпечення ефективного функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення академічної доброчесності – передбачає формування На-

ціонального репозитарію академічних текстів для виявлення плагіату в наукових роботах;

- підвищення рівня підготовки фахівців і забезпечення дотримання норм доброчесності та рівності вступу до закладів вищої освіти – передбачає забезпечення ефективного розподілу місць державного замовлення, запровадження єдиного фахового вступного випробування із використанням зовнішнього незалежного оцінювання;
- зміна підходу до розподілу бюджетних коштів між закладами вищої освіти – перехід від фінансування закладу залежно від чисельності студентів до фінансування за якістю наданих освітніх послуг, що супроводжуватиметься активізацією конкуренції за абітурієнта та стимулюванням закладів до розробки й впровадження актуальних і затребуваних освітніх програм;
- посилення автономії управління та фінансової автономії ЗВО, запровадження індикативної собівартості навчання.

І останнім з напрямів реформи в сфері освіти і науки є запровадження нової системи управління та фінансування науки. Трансформаційні зміни в цій сфері мають за основу Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, який визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади, та спрямовуються на, по-перше, централізацію прийняття стратегічних рішень, по-друге, широке залучення наукової громадськості до формування політики в цій сфері.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що децентралізація в освіті покликана забезпечити досягнення відповідності освіти сучасним запитам з боку суспільства та потребам економіки, доступності та належної якості освітніх послуг незалежно від місця проживання споживачів таких послуг, удосконалення економічних важелів управління системою освіти на усіх рівнях, подолання “ізолюваності” науки від економіки й інтеграція вищої освіти і науки в економічний розвиток держави та європейський освітній простір.

Попри певні позитивні кроки, обумовлені розпочатим процесом децентралізації, які намітились в системі освіти, існують ризики успішного її завершення. Як засвідчують результати дослідження, окрім політичних, вагомим ризиком на сьогодні є низька фінансова спроможність громад, відсутність усталених стандартів фінансування освіти, конфлікти щодо закриття шкіл, дефіцит професіоналів з досвідом роботи, які змогли б реалізувати нові повноваження й управляти освітнім процесом на місцях, та розділення відповідальності за якість навчання.

Що стосується професійно-технічної освіти, то зміни тільки починаються та передбачають втілення в життя таких кроків: прийняття нового Закону України “Про професійну (професійно-технічну) освіту”; модернізація мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти; збільшення середнього контингенту закладів професійної (професійно-технічної) освіти; створення сучасних навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням; розроблення та впровадження нових державних стандартів із конкретних професій на основі компетентнісного підходу на базі професійних стандартів. Реалізація поставлених завдань спрямована першочергово на задоволення потреб роботодавців на ринку праці в Україні, підвищення привабливості професійно-технічної освіти для молоді, а також збереження соціальної орієнтованості системи, оскільки саме професійно-технічна освіта виконує функцію захисту вразливих груп молоді.

Серед напрямів реформування науки в Україні слід виокремити: нарощення обсягів фінансування науки, збалансування підходу грантового та базового фінансування; підвищення ефективності наукових досліджень та формування нового порядку державної атестації наукових установ, за підсумками якої буде визначено особливості подальшої фінансової підтримки наукових установ; створення системи обрання пріоритетних напрямів і координації досліджень, визначення порядку проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету; комерціалізація діяльності наукових установ та формування механізмів стимулювання інноваційної діяльності, інтеграція науки і освіти; формування системи взаємодії “наука – освіта – економіка”.

Список використаних джерел

1. Актуальні питання реформування освіти в Україні : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ "Інститут освітньої аналітики". Київ, 2018. 246 с.

2. Прокопенко І. Ф., Мельникова О. В. Вища освіта як чинник економічного зростання України: сучасний стан та перспективи розвитку. Зб. наук. праць Харків. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Економіка. 2017. № 17. С. 5–14.

3. Затонацька Т. Зарубіжний досвід фінансування розвитку освіти: перспективи застосування в Україні. Вісн. Київ. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Економіка. 2012. № 139. С. 36–39.

4. Беновська Л. Я. Напрямки вдосконалення фінансування середньої освіти з місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України». Львів. 2017. Вип. 3(125). С. 32–36.

5. Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами. Постанова КМУ №1088 від 27.12.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2017-%D0%BF>.

6. Про внесення змін до Порядку та умов надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам. Постанова Кабінету Міністрів України № 94 від 14.02.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2017-%D0%BF>.

References

1. Londar, L. (Ed.). (2018). Aktualni pytannia reformuvannia osvity v Ukraini [Topical issues of education reform in Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].

2. Prokopenko, I., Melnykova, O. (2017). Vyshcha osvita yak chynnyk ekonomichnoho zrostannia Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Higher education as a factor of economic growth of Ukraine: current state and prospects for development]. Zbirnyk naukovykh prats KHNPУ imeni H. S. Skovorody. Ekonomika – Collection of Scientific

Works of Kharkiv Pedagogical University. Economy, 17, 5–14 [in Ukrainian].

3. Zatonatska, T. (2012). Zarubizhnyi dosvid finansuvannia rozvytku osvity: perspektyvy zastosuвання v Ukraini [Foreign experience in financing educational development: prospects for application in Ukraine]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Economy, 139, 36– 39 [in Ukrainian].

4. Benovska, L. (2017). Napriamky vdoskonalennia finansuvannia serednoi osvity z mistsevykh biudzhetyv v umovakh biudzhetnoi detsentralizatsii [Directions of financing improvement of secondary education from local budgets in the conditions of budgetary decentralization]. Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Social and Economic Problems of the Modern Period of Ukraine, 3(125), 32– 36 [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia formuly rozpodilu osvithoi subventsii mizh mistsevymy biudzheta. Postanova KМУ №1088 vid 27.12.2017 [On approval of the formula for the distribution of the education subvention between local budgets. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2017, December, 27). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2017-%D0%BF>.

6. Pro vnesennia zmin do Poriadku ta umov nadannia osvithoi subventsii z derzhavnogo biudzhetu mistsevym biudzheta. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 94 vid 14.02.2017 [On amendments to the Procedure and conditions for providing educational subventions from the state budget to local budgets. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2017, February, 14). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2017-%D0%BF>.

Стаття надійшла до редакції 4.11.2019.